

บทสำรวจสถานะของผู้นำระดับตำบลกับความเป็นพลเมืองใน
ระบอบประชาธิปไตย*

A study on the status of sub-district leaders and citizenship in
a democratic system

เมทินา อีสริยานนท์¹

Methina Isariyanon¹

methina@go.buu.ac.th

Received: 20/02/68 Revised: 14/03/68 Accepted: 14/03/68

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาบทบาทของผู้นำระดับตำบลในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยเน้นถึงความสำคัญของการบริหารจัดการปกครองและการกระจายอำนาจ ซึ่งเป็นกลไกหลักในการเพิ่มประสิทธิภาพของการบริหารท้องถิ่น และเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น ผู้นำระดับตำบลมีบทบาทสำคัญทั้งในด้านการบริหารจัดการชุมชน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การจัดการทรัพยากร และการส่งเสริมความโปร่งใส โดยบุคคลในกลุ่มนี้ ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล นายกเทศมนตรี กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และอาสาสมัครต่าง ๆ เช่น อสม., อพม., และ อปพร. ทั้งหมดนี้มีส่วนในการ

“งบประมาณเงินอุดหนุนจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ประเภท Fundamental Fund ปีงบประมาณ พ.ศ. 2567”

¹ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

¹ Department of Political Science, Faculty of Political Science and Law, Burapha University

สนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น
อย่างไรก็ตาม ระบบบริหารระดับตำบลยังคงเผชิญกับอุปสรรคหลายประการ
เช่น ปัญหาการกระจุกตัวของอำนาจ การขาดกลไกที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม
ของประชาชน ความไม่เท่าเทียมในการจัดสรรทรัพยากร และการขาดการ
พัฒนาศักยภาพของผู้นำท้องถิ่น แนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว ได้แก่ การ
กระจายอำนาจที่เหมาะสม การพัฒนาทักษะของผู้นำ การจัดสรรทรัพยากร
อย่างเป็นธรรม และการส่งเสริมให้ประชาชนมีบทบาทมากขึ้นในกระบวนการ
บริหารท้องถิ่น ผลการศึกษาสรุปว่า ผู้นำระดับตำบลมีบทบาทสำคัญต่อการ
พัฒนาประชาธิปไตยในระดับรากหญ้า หากสามารถส่งเสริมศักยภาพของ
ผู้นำและเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชน ระบบการปกครองท้องถิ่นจะมี
ประสิทธิภาพมากขึ้น และเป็นรากฐานที่มั่นคงของประชาธิปไตยไทยในระยะ
ยาว

คำสำคัญ: ผู้นำระดับตำบล; การบริหารท้องถิ่น; การกระจายอำนาจ; ความ
เป็นพลเมือง; ประชาธิปไตย

Abstract

This article examines the role of sub-district leaders in strengthening communities and promoting citizenship within Thailand's democratic system. It emphasizes the importance of governance and decentralization as key mechanisms for enhancing local administrative efficiency and increasing public participation. Sub-district leaders play a

crucial role in community management, infrastructure development, resource management, and promoting transparency. This group includes the Chief Executive of the Sub-district Administrative Organization, the Mayor, the Sub-district Headman, Village Headmen, and various volunteers such as Village Health Volunteers (VHVs), Social Development and Human Security Volunteers (SDHSVs), and Civil Defense Volunteers (CDVs). These leaders contribute significantly to encouraging public engagement in the local development process. However, sub-district administration faces several challenges, including power centralization, the lack of mechanisms to facilitate public participation, inequality in resource allocation, and insufficient capacity development for local leaders. Solutions to these issues include appropriate decentralization, leadership skill development, fair resource distribution, and increased public involvement in local governance. The study concludes that sub-district leaders are essential to grassroots democratic development. If their capacity is enhanced and public participation is encouraged, local governance will become more efficient and serve as a strong foundation for Thailand's democracy in the long term.

Keywords: Sub-district leaders; local administration; decentralization; citizenship; democracy

บทนำ

การบริหารจัดการปกครอง (Governance) เป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นการจัดระเบียบและวางโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคม เพื่อให้การบริหารมีความโปร่งใส มีประสิทธิภาพ และเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น แนวคิดนี้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองของประเทศไทย โดยเฉพาะการกระจายอำนาจจากส่วนกลางไปสู่ท้องถิ่น ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อให้หน่วยงานระดับท้องถิ่นสามารถบริหารจัดการตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ และลดขนาดของระบบราชการส่วนกลางเพื่อให้เกิดความคล่องตัว (ศักดิ์สิทธิ์ ชวาลเลิศ และอลงกต สารกาล, 2560)

แนวโน้มของการกระจายอำนาจในประเทศไทยมีรากฐานมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 โดยมีการตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457 ซึ่งกำหนดให้มีการรวมหมู่บ้านต่าง ๆ เป็นตำบล และแต่งตั้งกำนันเป็นผู้นำปกครองท้องที่โดยมาจากการคัดเลือกของผู้ใหญ่บ้านในตำบลนั้น การปกครองระดับตำบลในขณะนั้นมีลักษณะกึ่งอิสระโดยที่กำนันและผู้ช่วยมีอำนาจในการดูแลความสงบเรียบร้อยในท้องที่ รวมถึงการรักษาทรัพย์สินสาธารณะของชุมชน (พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457, 2457)

ต่อมา การกระจายอำนาจได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จนเกิดการจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ในหลายรูปแบบ เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา การเปลี่ยนแปลงนี้เปิดโอกาสให้ประชาชนมีอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับกิจการของท้องถิ่นผ่านกระบวนการเลือกตั้ง ส่งผลให้ระบบปกครอง

ท้องถิ่นมีความเป็นอิสระมากขึ้น และสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (เจตน์ ดิษฐอุทุม, ม.ป.ป.)

การกระจายอำนาจถือเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในสังคมไทย เนื่องจากเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้ามามีบทบาทในการแสดงความคิดเห็น การกำหนดนโยบาย และการบริหารทรัพยากรในชุมชนของตนเอง การมีส่วนร่วมดังกล่าวช่วยให้ประชาชนสามารถตรวจสอบการทำงานของหน่วยงานรัฐ ลดปัญหาการทุจริต และสร้างโปร่งใสในการบริหารท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังเอื้อให้บุคคลที่มีความสามารถและความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านสามารถเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชุมชน ซึ่งช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของการดำเนินงานและนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2555)

อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จของการกระจายอำนาจขึ้นอยู่กับระดับการมีส่วนร่วมของพลเมืองเป็นสำคัญ ผู้นำระดับตำบลถือเป็นกลไกหลักที่ช่วยส่งเสริมให้ประชาชนตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ของตนเองในระบบประชาธิปไตย โดยทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องและระดมทรัพยากรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารท้องถิ่นมากขึ้น นอกจากนี้ ผู้นำระดับตำบลยังมีบทบาทสำคัญในการจัดสรรทรัพยากร การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง แนวคิดเรื่องการบริหารจัดการปกครองและการกระจายอำนาจเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาประชาธิปไตยและความเป็นพลเมืองในประเทศไทย การที่อำนาจการบริหารถูกถ่ายโอนจากรัฐบาลกลางไปยังหน่วยงานระดับท้องถิ่น

ช่วยให้เกิดการพัฒนารวมชนที่ตรงกับความต้องการของประชาชนมากขึ้น รวมถึงเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการทางการเมือง อย่างไรก็ตาม เพื่อให้การกระจายอำนาจประสบความสำเร็จอย่างแท้จริง จำเป็นต้องมีระบบตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงการพัฒนาศักยภาพของผู้นำท้องถิ่นให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตย

ผู้นำระดับตำบล: แนวคิด คำนิยาม และความหมาย

ผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น เนื่องจากเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงที่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่ บทบาทของผู้นำชุมชนไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการบริหารจัดการเชิงโครงสร้างเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเอง และพัฒนาพื้นที่ของตนเองได้อย่างยั่งยืน

ลักษณะของผู้นำชุมชนมีความคล้ายคลึงกับภาวะผู้นำในระดับอื่น ๆ แต่มีข้อแตกต่างที่สำคัญคือ ผู้นำระดับตำบลต้องมีความใกล้ชิดกับประชาชน มีความเข้าใจบริบททางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจในพื้นที่ของตนเองอย่างลึกซึ้ง นอกจากนี้ ผู้นำที่มีประสิทธิภาพจะต้องมีความสามารถในการบริหารจัดการ การสร้างแรงจูงใจ และการส่งเสริมความสามัคคีภายในชุมชน อีกทั้งยังต้องมีคุณธรรม จริยธรรม และได้รับการยอมรับจากประชาชนในฐานะตัวแทนของชุมชน (จักรี ศรีจารุเมธีญาณ และพระพนัด วทฺฒโน, ม.ป.ป.)

ผู้นำระดับตำบล หมายถึง บุคคลที่ได้รับการยอมรับจากชุมชนว่าเป็นผู้ที่มีความสามารถในการบริหารจัดการ การวางแผน การตัดสินใจ และการดำเนินกิจกรรมที่ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน นอกจากการเป็นผู้กำหนดทิศทางของการพัฒนาแล้ว ผู้นำยังต้องมีบทบาทในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานรัฐและภาคประชาสังคม เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานในระดับท้องถิ่น (วรพงศ์ ผูกภู, 2562) คุณลักษณะที่สำคัญของผู้นำระดับตำบล ได้แก่ ความสามารถในการบริหารงาน ความสามารถในการสื่อสารและประสานงานกับภาคส่วนต่าง ๆ ความมุ่งมั่นในการพัฒนาชุมชน และการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีเพื่อสร้างความไว้วางใจระหว่างประชาชนและหน่วยงานภาครัฐ (จักรี ศรีจารุเมธีญาณ และพระพนิต วทพัฒโน, ม.ป.ป.)

ผู้นำในระดับชุมชน สามารถแบ่งออกเป็นสองประเภทหลัก ๆ ได้แก่

1. ผู้นำที่เป็นทางการ เป็นบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งหรือเลือกตั้งโดยชุมชนหรือหน่วยงานรัฐ เพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการและพัฒนาท้องถิ่น โดยมีอำนาจและบทบาทตามที่กฎหมายกำหนด ตัวอย่างของผู้นำที่เป็นทางการ เช่น นายกองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น รองนายกองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สมาชิกสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) สภาองค์กรชุมชน ฯลฯ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ

2. ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เป็นบุคคลที่ไม่ได้มีตำแหน่งหรืออำนาจตามกฎหมาย แต่มีอิทธิพลต่อการกำหนดทิศทางของชุมชนผ่านความรู้ ความสามารถ

และประสบการณ์ของตนเอง ผู้นำประเภทนี้มักเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนในฐานะที่ปรึกษาหรือผู้ให้ความรู้ ตัวอย่างของผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เช่น พระภิกษุสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำกลุ่มอาชีพ หรือผู้นำชุมชนที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์และสนับสนุนการพัฒนาชุมชน เป็นต้น

บทบาทของผู้มีระดับต่ำในการพัฒนาชุมชน

ผู้มีระดับต่ำมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้เชื่อมโยงระหว่างรัฐกับประชาชน โดยทำหน้าที่สนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและดำเนินโครงการที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน บทบาทหลักของผู้มีระดับต่ำสามารถสรุปได้ดังนี้

1. การบริหารและวางแผนพัฒนาชุมชน ผู้มีระดับต่ำต้องสามารถกำหนดแนวทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับศักยภาพและทรัพยากรของท้องถิ่น รวมถึงส่งเสริมการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน
2. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ต้องสามารถเชื่อมโยงการทำงานระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เพื่อให้เกิดความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพ
3. การกระจายอำนาจและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน กระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับกิจการท้องถิ่น และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย
4. การรักษาความสงบเรียบร้อยของชุมชน ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และส่งเสริมความสามัคคีภายในชุมชน

5. การส่งเสริมคุณภาพชีวิตและสวัสดิการของประชาชน สนับสนุนโครงการด้านการศึกษา สาธารณสุข และเศรษฐกิจชุมชน เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ผู้นำระดับตำบลเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น โดยมีบทบาททั้งในเชิงบริหาร จัดการ และส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ประเภทของผู้นำสามารถจำแนกออกเป็นผู้นำที่เป็นทางการ ซึ่งมีอำนาจตามกฎหมาย และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งมีอิทธิพลต่อชุมชนผ่านความสามารถและประสบการณ์ของตนเอง ความสามารถของผู้นำระดับตำบลไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการบริหารจัดการเชิงโครงสร้าง แต่ยังรวมถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาชุมชน ดังนั้น การพัฒนาองค์ความรู้และศักยภาพของผู้นำระดับตำบล จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของประชาธิปไตยและความมั่นคงของชุมชนในระยะยาว (ณรงค์ฤทธิ์ ทายะ, 2556)

ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ความเป็นพลเมือง (Citizenship) เป็นแนวคิดที่สะท้อนถึงบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของสมาชิกในสังคมที่มีต่อรัฐ ความเป็นพลเมืองมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากประชาธิปไตยจะดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง ไม่เพียงแต่ต้องมีรัฐธรรมนูญที่ดีเท่านั้น แต่ยังต้องอาศัยประชาชนที่มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมือง (Civic Mindset) พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยต้องเป็นผู้ที่สามารถใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้อย่างมีความรับผิดชอบ เคารพ

สิทธิของผู้อื่น ยอมรับความแตกต่าง และปฏิบัติตามกติกาของสังคม ซึ่งแตกต่างจากแนวคิดเรื่อง ประชาชนทั่วไป ที่อาจเป็นเพียงผู้รับคำสั่งจากรัฐ โดยปราศจากบทบาทเชิงรุกในการกำหนดทิศทางของประเทศ (สมชาย แสงวงการ, ม.ป.ป.)

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2555) ได้นำเสนอคุณลักษณะของพลเมืองที่ดีในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งประกอบด้วย 6 ประการสำคัญ ได้แก่

1. มีความรับผิดชอบและสามารถพึ่งพาตนเองได้ ประชาธิปไตยเป็นระบอบที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุด พลเมืองจึงต้องสามารถดูแลตนเองโดยไม่พึ่งพาพระบารมีปกเกล้า และต้องมีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง ทั้งในชีวิตส่วนตัวและในฐานะสมาชิกของสังคม

2. เคารพหลักความเสมอภาค ประชาชนทุกคนมีสิทธิและสถานะที่เท่าเทียมกันโดยไม่คำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจ การศึกษา หรืออาชีพ พลเมืองต้องเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีของผู้อื่นอย่างเท่าเทียมกัน

3. เคารพความแตกต่าง ในระบอบประชาธิปไตย สังคมต้องยอมรับความหลากหลายในด้านอาชีพ วิถีชีวิต ศาสนา และความคิดเห็นทางการเมือง พลเมืองต้องเคารพและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้โดยปราศจากความขัดแย้ง

4. เคารพสิทธิของผู้อื่น การใช้สิทธิเสรีภาพในระบอบประชาธิปไตยต้องอยู่บนพื้นฐานของความรับผิดชอบ ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น เพื่อให้สังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

5. เคารพกติกาและกฎหมาย ประชาธิปไตยต้องอาศัยหลักนิติรัฐ (Rule of Law) ในการปกครอง พลเมืองที่ดีต้องเคารพและปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด และใช้วิถีทางประชาธิปไตยในการแก้ไขข้อขัดแย้ง

6. มีความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม พลเมืองต้องมีจิตสำนึกต่อสังคม มุ่งมั่นในการทำให้สังคมดีขึ้นโดยไม่กระทำการที่เป็นอันตรายต่อส่วนรวม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 (2560) ได้กำหนดหน้าที่ของพลเมืองไทยไว้ เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีความรับผิดชอบต่อประเทศชาติ รายละเอียดของหน้าที่พลเมืองที่สำคัญ ได้แก่

1. การพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตย

2. การปฏิบัติตามกฎหมายและเคารพสิทธิของผู้อื่น

3. การป้องกันประเทศ และพิทักษ์รักษาผลประโยชน์ของชาติ

4. การเข้ารับการศึกษาอบรมในระดับที่กำหนด

5. การรับราชการทหารตามที่กฎหมายกำหนด

6. การไปใช้สิทธิเลือกตั้งโดยคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม

7. การร่วมมือในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

8. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

9. การเสียภาษีอากรตามที่กฎหมายบัญญัติ

10. การไม่สนับสนุนการทุจริตและประพฤติมิชอบในทุกรูปแบบ

เอนก เหล่าธรรมทัศน์ และวลัยพร รัตนเศรษฐ (2557) ได้กล่าวถึงบทบาทของพลเมืองที่ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศ ซึ่งสามารถสรุปได้เป็น 3 ประการ ได้แก่

1. ช่วยยกระดับการบริหารราชการแผ่นดินและการพัฒนาชุมชน พลเมืองที่มีจิตสำนึกประชาธิปไตยสามารถตรวจสอบและเสนอแนะแนวทางพัฒนาสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ช่วยผลักดันการปรับเปลี่ยนนโยบาย กฎหมาย และการจัดทำงบประมาณ ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของประเทศผ่านกลไกประชาธิปไตย เช่น การเลือกตั้ง และการมีส่วนร่วมทางการเมือง

3. เสริมสร้างจิตสำนึกของความเป็นเจ้าของประเทศ การมีส่วนร่วมของพลเมืองช่วยให้ประชาชนตระหนักถึงความรับผิดชอบร่วมกันในการพัฒนาสังคม

ทั้งนี้ รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข (2564) กล่าวว่า เมื่อพิจารณาจากมุมมองด้านความเป็นพลเมือง สิ่งสำคัญที่จะช่วยสนับสนุนประชาธิปไตย คือ การเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้น ที่ตระหนักถึงสิทธิและเสรีภาพรวมทั้งภาระความรับผิดชอบที่มีกับพื้นที่ที่ตัวเองอยู่ ความผูกพันที่จะทำให้เกิดการกระทำในลักษณะของการมีส่วนร่วมได้

รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข (2564) ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองเชิงรุก (Active Citizenship) ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง โดยพลเมืองที่ตระหนักถึงสิทธิและเสรีภาพของตนเองจะมีแนวโน้มเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมและการเมืองมากขึ้น ความผูกพันที่พลเมืองมีต่อสังคมจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมที่สร้างสรรค์และการปกครองที่โปร่งใส การพัฒนาประชาธิปไตยให้เข้มแข็งต้องอาศัยแนวคิดพื้นฐาน 3 ประการ ได้แก่

1. การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทุกคนมีศักดิ์ศรีและความเสมอภาคโดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ ศาสนา หรือสถานะทางเศรษฐกิจ

2. การเคารพสิทธิ เสรีภาพ และกฎกติกาของสังคม ประชาชนต้องมีวินัย เคารพกฎหมาย และปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่เป็นธรรม

3. การรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม พลเมืองที่ดีต้องมีจิตสำนึกในการช่วยเหลือสังคม และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ บนพื้นฐานของเหตุผล

จึงสรุปได้ว่า ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยเป็นแนวคิดที่ครอบคลุมถึงสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบต่อประชาชน การเป็นพลเมืองที่ดีต้องอาศัยการเคารพสิทธิเสรีภาพ การเคารพกติกาของสังคม และการรับผิดชอบต่อส่วนรวม ความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งจะนำไปสู่การพัฒนาประชาธิปไตยที่มีเสถียรภาพ และส่งเสริมให้เกิดสังคมที่มีความเป็นธรรมและความร่วมมือระหว่างประชาชน

บทบาทและหน้าที่ของผู้นำระดับตำบล

ผู้นำระดับตำบลมีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการและพัฒนาท้องถิ่น ทำหน้าที่เป็นตัวกลางระหว่างภาครัฐกับประชาชน เนื่องจากตำบลเป็นหน่วยการปกครองที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด บทบาทของผู้นำระดับตำบลจึงครอบคลุมหลายมิติของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการบริหารทรัพยากร การพัฒนาสาธารณูปโภค การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ตลอดจนการดูแลความเป็นอยู่ของประชาชน ด้วยเหตุนี้ ผู้นำระดับตำบลต้องดำเนินบทบาทหน้าที่ของตนให้สอดคล้องกับกฎหมาย ระเบียบ และนโยบายของรัฐ โดยมุ่งเน้นการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนั้น บทบาทและหน้าที่ที่สำคัญของผู้นำระดับตำบลตามกฎหมาย มีดังต่อไปนี้

1. ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการท้องถิ่น โดยทำหน้าที่เป็นผู้กำหนดทิศทางการพัฒนาและรับผิดชอบการบริหารราชการในระดับท้องถิ่นให้เป็นไปตามกฎหมาย นโยบายของรัฐ และความต้องการของประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงมหาดไทย และมีหน้าที่ในการพัฒนาและให้บริการสาธารณะในพื้นที่ของตนเอง โดยมีโครงสร้างการบริหารที่ประกอบไปด้วย นายก องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รองนายกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสมาชิกสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งทำงานร่วมกันเพื่อกำหนดนโยบายและขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่นให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ตามพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้อง ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ที่ครอบคลุมหลายด้าน ซึ่งสามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้ การกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ท้องถิ่น การบริหารและกำกับดูแลหน่วยงานในสังกัด การบริหารงบประมาณและการคลังท้องถิ่น การพัฒนาสาธารณูปโภคและการให้บริการสาธารณะ และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

กล่าวโดยสรุป ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบาย บริหารจัดการ และพัฒนาท้องถิ่นให้มีความก้าวหน้าอย่างยั่งยืน อำนาจหน้าที่ของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นครอบคลุมทั้งการบริหารงาน การกำกับดูแลหน่วยงานในสังกัด การจัดสรรงบประมาณ การพัฒนาสาธารณูปโภค และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนั้น ประสิทธิภาพของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิต

ของประชาชนในระดับท้องถิ่น (พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496, 2496; พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537, 2537)

2. ผู้นำปกครองท้องถิ่น

ผู้นำปกครองท้องถิ่นเป็นกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการและดูแลประชาชนในระดับตำบลและหมู่บ้าน ซึ่งถือเป็นหน่วยการปกครองที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด ผู้นำกลุ่มนี้ประกอบไปด้วย กำนัน แพทย์ประจำตำบล สารวัตรกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการตำบล โดยอยู่ภายใต้สังกัดกระทรวงมหาดไทย มีหน้าที่หลักในการรักษาความสงบเรียบร้อย ปกครองราษฎร และอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการติดต่อกับหน่วยงานของรัฐ นอกจากนี้ ผู้นำปกครองท้องถิ่นยังมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนาและความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

บทบาทและหน้าที่ของผู้นำปกครองท้องถิ่นที่ครอบคลุมหลายด้าน โดยสามารถจำแนกออกเป็น การปกครองและดูแลประชาชน การรักษาความสงบเรียบร้อยและความมั่นคง การส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่น และอำนาจพิเศษของกำนัน ในฐานะหัวหน้าผู้นำปกครองท้องถิ่น กำนันมีอำนาจเพิ่มเติมในการรักษาความมั่นคงของพื้นที่ เช่น การจับกุมผู้กระทำความผิด การสืบสวนและรายงานกรณีอาชญากรรมหรือทรัพย์สิน รวมถึงการดำเนินการตามหมายค้นหรือหมายจับ กำนันยังต้องคอยดูแลทะเบียนราษฎรและบัญชีรายชื่อการของประชาชนในพื้นที่ รวมถึงประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการคุ้มครองที่ดินสาธารณะ นอกจากนี้ กำนันสามารถเรียกประชุมราษฎรเพื่อหารือและขอความร่วมมือในการ

ปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง (พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457, 2457)

โดยสรุปแล้ว ผู้นำปกครองท้องที่มีบทบาทสำคัญในฐานะตัวแทนของรัฐที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างภาครัฐกับประชาชน บทบาทของผู้นำกลุ่มนี้ไม่ได้จำกัดเพียงแค่การปกครองและดูแลความสงบเรียบร้อยเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน และสนับสนุนการพัฒนาท้องถิ่นให้มีความมั่นคงและยั่งยืน ดังนั้น ประสิทธิภาพของผู้นำปกครองท้องที่จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อความสงบสุขและการพัฒนาของชุมชน ซึ่งเป็นรากฐานของความก้าวหน้าของประเทศโดยรวม

3. อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)

อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนระบบสาธารณสุขระดับชุมชน โดยมีบทบาทเป็นสื่อกลางระหว่างประชาชนและหน่วยงานด้านสุขภาพ อสม. ทำหน้าที่เผยแพร่ความรู้ด้านสาธารณสุข ให้บริการป้องกันและเฝ้าระวังโรค รวมถึงส่งเสริมการเข้าถึงบริการสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ ด้วยเหตุนี้ อสม. จึงถือเป็นกำลังสำคัญในการสร้างเสริมสุขภาพของชุมชนและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน

หน้าที่ของ อสม. ครอบคลุมการให้บริการด้านสุขภาพ การส่งเสริมความรู้ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐและชุมชน ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น 4 ด้านหลัก ได้แก่ หนึ่ง การเผยแพร่ความรู้และส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพ สอง การเฝ้าระวังและป้องกันปัญหาสุขภาพ สาม การประสานงานและ

สร้างเครือข่ายสุขภาพ สี่ การพัฒนาศักยภาพและปฏิบัติงานตามมาตรฐาน
สาธารณสุข

อสม. ต้องพัฒนาตนเองให้มีความรู้ด้านสุขภาพที่ทันสมัย ปฏิบัติตาม
มาตรฐานสมรรถนะที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนด และเข้าร่วมการอบรมพัฒนา
ทักษะอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ อสม. ยังมีหน้าที่เก็บรวบรวมข้อมูลสุขภาพของ
ประชาชน และรายงานให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปใช้ในการวางแผนนโยบาย
ด้านสาธารณสุข ด้วยบทบาทเหล่านี้ อสม. จึงเป็นกำลังสำคัญในการเสริมสร้าง
ระบบสาธารณสุขชุมชนให้เข้มแข็ง และช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนใน
ระยะยาว (ระเบียบกระทรวงสาธารณสุข ว่าด้วยอาสาสมัครสาธารณสุขประจำ
หมู่บ้าน พ.ศ. 2554, 2554)

4. อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.)

อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) เป็นหน่วยงานที่อยู่ภายใต้
การกำกับดูแลของกระทรวงมหาดไทย โดยมีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานตาม
คำสั่งของผู้บัญชาการป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนและบุคคลที่ได้รับมอบหมายให้มี
อำนาจหน้าที่ในด้านการป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน อปพร. ปฏิบัติงานตามข้อบังคับ
และระเบียบของกระทรวงมหาดไทยเกี่ยวกับการบริหารจัดการภัยพิบัติและความ
มั่นคงของชุมชน (พระราชบัญญัติป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน พ.ศ. 2522, 2522)

5. อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.)

อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) อยู่ภายใต้
การกำกับดูแลของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีหน้าที่
ดำเนินงานตามนโยบายของกระทรวง โดยทำหน้าที่ในการสำรวจ ค้นหา และเฝ้า

ระวังผู้ที่ประสบปัญหาทางสังคม พร้อมทั้งเสนอแนวทางช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ และให้คำปรึกษาด้านสิทธิคุ้มครองกลุ่มเป้าหมาย นอกจากนี้ อพม. ยังมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสวัสดิการสังคม การพัฒนาชุมชน และการสร้างเครือข่ายร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน (ระเบียบกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ว่าด้วยอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พ.ศ. 2564, 2564)

6. สภาองค์กรชุมชน

สภาองค์กรชุมชนเป็นหน่วยงานภายใต้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ประธานสภาองค์กรชุมชน รองประธานสภา เลขานุการ และสมาชิกสภาองค์กรชุมชนตำบล สภาองค์กรชุมชนมีบทบาทในการอนุรักษ์จารีตประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น สนับสนุนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ส่งเสริมความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม รวมถึงเป็นศูนย์กลางการรวบรวมข้อคิดเห็นของประชาชนเพื่อนำเสนอต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นอกจากนี้ สภาฯ ยังทำหน้าที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน รายงานปัญหาผลกระทบจากหน่วยงานของรัฐ และเสนอแนวทางพัฒนาต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551, 2551)

7. สภาเด็กและเยาวชน

สภาเด็กและเยาวชน เป็นหน่วยงานที่ดำเนินงานภายใต้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยมีหน้าที่เป็นศูนย์กลางประสานงานระหว่างสภาเด็กและเยาวชนในระดับต่าง ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และส่งเสริมการพัฒนาด้านวิชาการ สุขภาพ กีฬา อาชีพ และวัฒนธรรม สภาฯ ยังมีบทบาทใน

การรวบรวมและนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อเด็กและเยาวชน
เสนอแนะแนวทางแก้ไข รวมถึงออกข้อบังคับเพื่อให้การดำเนินงานของสภาฯ
เป็นไปตามข้อบังคับของสภาเด็กและเยาวชนแห่งประเทศไทย (พระราชบัญญัติ
ส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2550, 2550)

8. ศูนย์ช่วยเหลือสังคม

ศูนย์ช่วยเหลือสังคม สังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ
มนุษย์ เป็นช่องทางให้ประชาชนเข้าถึงสิทธิสวัสดิการ และบริการของกระทรวง
การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) อย่างรวดเร็วและเหมาะสมกับ
ปัญหา โดยทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางให้คำแนะนำและปรึกษาปัญหาสังคม รวมถึงให้
ความช่วยเหลือเบื้องต้นและประสานส่งต่อไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐ
เอกชน และภาคีเครือข่าย นอกจากนี้ ศูนย์ยังทำหน้าที่เฝ้าระวังปัญหาสังคมผ่าน
สื่อต่าง ๆ และประสานการช่วยเหลือผู้เดือดร้อน พัฒนางค์ความรู้และคู่มือ
มาตรฐานการปฏิบัติงาน รวมถึงพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อให้บริการ
ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย ทั้งนี้ ยังมีหน่วยเคลื่อนที่เร็วเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบ
ปัญหาทางสังคมในภาวะวิกฤตเร่งด่วน เพื่อให้การช่วยเหลือมีประสิทธิภาพสูงสุด
(ศูนย์ช่วยเหลือสังคม, ม.ป.ป.)

9. ศูนย์ประสานงานองค์การชุมชน (ศอช.)

ศูนย์ประสานงานองค์การชุมชน สังกัดกระทรวงมหาดไทย แบ่งออกเป็น
สามระดับ ได้แก่ ตำบล (ศอช.ต.) อำเภอ (ศอช.อ.) และจังหวัด (ศอช.จ.) โดยทำ
หน้าที่สนับสนุนการจัดทำฐานข้อมูลและแผนพัฒนาชุมชน ประสานงานระหว่าง
องค์การชุมชน และส่งเสริมกระบวนการประชาธิปไตย รวมถึงการมีส่วนร่วมของ

ประชาชนในด้านธรรมาภิบาลและการป้องกันการทุจริต ศอช. ยังส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง การจัดตั้งกองทุนและสวัสดิการในชุมชน อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม และสนับสนุนความมั่นคงของชุมชนผ่านการป้องกันความขัดแย้ง และยาเสพติด ตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ศอช. ทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชน เพื่อดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม (ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดำเนินงานศูนย์ประสานงานองค์การชุมชน พ.ศ. 2551, 2551)

10. กองทุนสวัสดิการชุมชน

กองทุนสวัสดิการชุมชน ประกอบไปด้วยคณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน มีหน้าที่การบริหารและพัฒนากองทุนให้เป็นไปตามเจตนารมณ์และระเบียบข้อบังคับอย่างสุจริต ควบคู่กับการดำเนินงานที่สอดคล้องกับการจัดการปัญหาและสถานการณ์ของพื้นที่และสมาชิก โดยมีการจัดทำแผนพัฒนาให้กองทุนมีความเข้มแข็งและยั่งยืน รวมถึงประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาคีเพื่อเพิ่มโอกาสและทรัพยากร ควรมีจัดทำรายงานผลการดำเนินงานต่อสมาชิกและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างความโปร่งใส มีการพัฒนาระบบบริหารให้มีประสิทธิภาพและยึดหลักธรรมาภิบาล มีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและขยายฐานสมาชิกให้ครอบคลุมพื้นที่ ตลอดจนพัฒนาความรู้และศักยภาพของคณะกรรมการอย่างต่อเนื่อง (แก้ว สังข์ชู และคณะ, 2560)

11. หน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

จากการสำรวจเบื้องต้น พบว่า ยังมีหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมความเป็นผู้นำระดับตำบล ด้วยการกำหนดหน้าที่และอำนาจ เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย อย่างเช่น ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตยตำบล (ศส.ปชต.ตำบล) ที่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง มีหน้าที่ดำเนินการตามนโยบายส่งเสริมประชาธิปไตย ความเป็นพลเมือง และการเลือกตั้ง รวมถึงภารกิจด้านการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย โดยคณะกรรมการศูนย์ทำหน้าที่วางแผนบริหารจัดการ ประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน และจัดกิจกรรมรณรงค์ให้ความรู้ประชาธิปไตยแก่ชุมชน นอกจากนี้ ยังเป็นแกนนำสร้างเครือข่าย ฝึกอบรมอาสาสมัครจัดการเลือกตั้ง และจัดทำรายงานการดำเนินงาน ตลอดจนปฏิบัติงานอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัด (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2566)

กล่าวโดยสรุป จะเห็นว่า ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลและนายกเทศมนตรี ซึ่งมีหน้าที่กำหนดนโยบายบริหารงานให้เป็นไปตามกฎหมาย และดูแลการปฏิบัติงานของหน่วยงานในความรับผิดชอบ ส่วนผู้นำปกครองท้องถิ่น ได้แก่ กำนันและผู้ใหญ่บ้าน ทำหน้าที่รักษาความสงบ ดูแลประชาชน และประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐ ด้านอาสาสมัคร อสม. มีบทบาทด้านสาธารณสุข อบพร. รับผิดชอบการป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน และ อพม. ทำงานด้านพัฒนาสังคมและคุ้มครองผู้เดือดร้อน นอกจากนี้ สภาองค์กรชุมชนและสภาเด็กและเยาวชน ทำหน้าที่ส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นและ

สิทธิของเด็ก ขณะที่ศูนย์ช่วยเหลือสังคมและศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน ดูแล การเข้าถึงบริการสวัสดิการและพัฒนาชุมชน สุดท้าย ศูนย์ส่งเสริมพัฒนา ประชาธิปไตย มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ความรู้ประชาธิปไตยและส่งเสริม การเลือกตั้งในระดับท้องถิ่น

ผู้นำระดับตำบลกับความเป็นพลเมือง

ผู้นำระดับตำบลมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุนความเป็น พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยเป็นกลไกหลักในการเชื่อมโยงนโยบายของ รัฐบาลกับชุมชน และสร้างโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารท้องถิ่นช่วยสร้างพลเมืองที่ตระหนักถึง สิทธิและหน้าที่ของตนเอง ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญของประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง โดยผู้นำระดับตำบลมีความเชื่อมโยงเข้ากับความเป็นพลเมืองที่ครอบคลุมใน หลายๆ ด้าน (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2555) ดังนี้

1. การสร้างความเข้มแข็งและการมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลเป็นหน่วย การปกครองขนาดเล็กที่เชื่อมโยงหมู่บ้านและประชาชนในชุมชนเข้าด้วยกัน ผู้นำ ระดับตำบลสามารถส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนผ่านการจัดประชุมและ กิจกรรมเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนา ท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจเกี่ยวกับท้องถิ่นของตนเอง ช่วยให้เกิดความรู้จักความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง และทำให้ ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

2. การบริหารจัดการและการแก้ไขปัญหาท้องถิ่น ผู้นำระดับตำบลต้องมียุทธศาสตร์ในการสนับสนุนให้ประชาชนมีบทบาทสำคัญในการจัดการและแก้ไขปัญหาของชุมชน การแก้ไขปัญหาท้องถิ่นไม่สามารถพึ่งพาหน่วยงานของรัฐเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างประชาชน ผู้นำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้นำระดับตำบลที่มีความเข้าใจปัญหาของประชาชนจะสามารถส่งเสริมการแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงสามารถผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น

3. การกระจายอำนาจและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพลเมือง การกระจายอำนาจถือเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุดและมีอำนาจในการบริหารจัดการพื้นที่ของตนเอง ผู้นำระดับตำบลที่ได้รับเลือกตั้งโดยประชาชนมีหน้าที่ทำงานร่วมกับประชาชนและสร้างโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารท้องถิ่น การที่พลเมืองมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของท้องถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้เกิดการบริหารจัดการที่โปร่งใสและเป็นไปตามความต้องการของประชาชน

4. การสร้างความโปร่งใสและความรับผิดชอบในภาครัฐ ผู้นำระดับตำบลมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความโปร่งใสของการบริหารราชการในระดับท้องถิ่น โดยทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของรัฐให้ประชาชนได้รับทราบ รวมถึงส่งเสริมให้เกิดกระบวนการตรวจสอบการทำงานของหน่วยงานภาครัฐ ความโปร่งใสในการดำเนินงานของรัฐช่วยลดปัญหาการทุจริตและเสริมสร้างความเชื่อมั่นของประชาชนต่อการบริหารท้องถิ่น

5. การเสริมสร้างความรู้และการพัฒนาทักษะของพลเมือง ผู้นำระดับตำบลต้องมีบทบาทในการให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของตนเองในฐานะพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย รวมถึงการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาท้องถิ่น ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองจะช่วยให้ประชาชนสามารถใช้สิทธิของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ

ดังนั้นผู้นำระดับตำบลมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยผ่านการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การบริหารจัดการปัญหาท้องถิ่น การกระจายอำนาจ การส่งเสริมความโปร่งใสของภาครัฐ และการเสริมสร้างความรู้ของพลเมือง ถึงแม้ว่าผู้นำแต่ละพื้นที่อาจมีศักยภาพและแนวทางการดำเนินงานที่แตกต่างกันไปตามบริบทของท้องถิ่น แต่หากประชาชนมีความรู้และเข้าใจบทบาทของตนเองในระบอบประชาธิปไตย ก็จะสามารถพัฒนาตนเองเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

บทวิพากษ์

ผู้นำระดับตำบลมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยทำหน้าที่เป็นตัวกลางระหว่างประชาชนและหน่วยงานภาครัฐ รวมถึงมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานของผู้นำระดับตำบลในบางพื้นที่ยังคงมีปัญหาส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของการบริหารและการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระดับชุมชน บทวิพากษ์นี้

มุ่งเน้นการวิเคราะห์ปัญหาและความท้าทายที่ผู้นำระดับตำบลต้องเผชิญ รวมถึงแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาศักยภาพของผู้นำในอนาคต ดังนี้

1. ปัญหาการกระจุกตัวของอำนาจและการขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน

หนึ่งในปัญหาสำคัญที่พบในหลายพื้นที่คือการที่ผู้นำระดับตำบลมีบทบาทหลายตำแหน่งในเวลาเดียวกัน ซึ่งสะท้อนถึงการกระจุกตัวของอำนาจและอาจลดทอนการมีส่วนร่วมของประชาชน สาเหตุของปัญหานี้อาจเกิดจากการขาดกลไกที่สามารถแต่งตั้งหรือเลือกผู้นำในตำแหน่งต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ หรือในบางพื้นที่อาจขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเพียงพอ ทำให้บุคคลเพียงไม่กี่คนต้องรับผิดชอบหลายตำแหน่งพร้อมกัน ส่งผลให้เกิดภาระงานที่หนักเกินไป และอาจกระทบต่อประสิทธิภาพของการบริหารจัดการในพื้นที่ การกระจุกตัวของอำนาจในกลุ่มบุคคลเพียงไม่กี่คน อาจส่งผลให้การบริหารงานขาดความโปร่งใส ลดโอกาสในการมีส่วนร่วมของประชาชน และก่อให้เกิดปัญหาความไม่เป็นธรรมในการปกครองตำบล นอกจากนี้ ยังอาจนำไปสู่การลดศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาตนเองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

2. ความเหลื่อมล้ำในการได้รับคำตอบแทนและการสนับสนุนงบประมาณ

ผู้นำระดับตำบลบางตำแหน่งได้รับคำตอบแทนจากภาครัฐ เช่น กำนันผู้ใหญ่บ้าน และ อสม. ขณะที่ผู้นำบางกลุ่ม เช่น อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) และอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) ไม่ได้รับคำตอบแทนที่แน่นอน และต้องดำเนินงานบนพื้นฐานของจิตอาสา ความแตกต่างนี้ส่งผลต่อแรงจูงใจและศักยภาพของผู้นำในการปฏิบัติหน้าที่ เมื่อเปรียบเทียบกับ

พบว่าผู้นำที่มีงบประมาณสนับสนุนสามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพมากกว่า เนื่องจากสามารถเข้าถึงทรัพยากรและเครื่องมือที่จำเป็นสำหรับการดำเนินโครงการต่าง ๆ ได้ ในขณะที่ผู้นำที่ขาดงบประมาณต้องเผชิญกับข้อจำกัดที่อาจทำให้โครงการพัฒนาชุมชนไม่สามารถดำเนินไปได้อย่างเต็มศักยภาพ

3. การพัฒนาศักยภาพของผู้นำระดับตำบล

ผู้นำระดับตำบลจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงและความท้าทายของสังคมปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ การจัดอบรม เสวนา และกิจกรรมพัฒนาทักษะ ควรมุ่งเน้นการเสริมสร้างองค์ความรู้ที่ทันสมัยและสามารถนำไปปรับใช้ได้จริงในบริบทของการบริหารชุมชน ปัจจุบันมีประเด็นสำคัญที่ผู้นำระดับตำบลควรมีความเข้าใจ เช่น

3.1 เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals - SDGs) ซึ่งเป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาที่ครอบคลุมด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

3.2 ปัญหาสิ่งแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เช่น ปัญหาฝุ่นละออง PM 2.5 และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน

3.3 การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนานโยบายด้านสวัสดิการสังคมและโครงสร้างพื้นฐานในระดับท้องถิ่น

3.4 ภัยคุกคามจากการหลอกลวงทางไซเบอร์ ซึ่งเป็นปัญหาที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และส่งผลกระทบต่อประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้สูงอายุและเยาวชน

3.5 การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารดิจิทัล ซึ่งจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงานและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

การที่ผู้นำระดับตำบลมีความเข้าใจในประเด็นเหล่านี้ จะช่วยให้สามารถกำหนดนโยบายและดำเนินโครงการพัฒนาที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้อย่างเหมาะสม

โดยสรุปผู้นำระดับตำบลมีบทบาทสำคัญต่อการบริหารและพัฒนาชุมชน แต่ยังคงมีความท้าทายหลายประการที่ต้องได้รับการแก้ไข ปัญหาการกระจุกตัวของอำนาจอาจส่งผลให้ประชาชนขาดโอกาสในการมีส่วนร่วมในการบริหารท้องถิ่น ขณะที่ความเหลื่อมล้ำในการได้รับคำตอบแทนและงบประมาณอาจส่งผลกระทบต่อแรงจูงใจของผู้นำ นอกจากนี้ การพัฒนาศักยภาพของผู้นำยังเป็นสิ่งสำคัญที่ควรได้รับการสนับสนุน เพื่อให้ผู้นำสามารถรับมือกับปัญหาและแนวโน้มใหม่ ๆ ในสังคม การแก้ไขปัญหาเหล่านี้ควรดำเนินการผ่านการปรับปรุงโครงสร้างการบริหารท้องถิ่น การกระจายอำนาจอย่างเหมาะสม การส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และการให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของผู้นำ เพื่อให้สามารถบริหารงานได้อย่างโปร่งใส มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน

บทสรุป

ผู้นำระดับตำบลถือเป็นบุคคลสำคัญในการบริหารจัดการและพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยมีตำแหน่งและบทบาทที่หลากหลาย เช่น นายกองค์การบริหารส่วนตำบล นายกเทศมนตรี กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำ

หมู่บ้าน (อสม.) อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) และ
สภาองค์กรชุมชน เป็นต้น ผู้นำเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมการ
มีส่วนร่วมของประชาชน และเป็นตัวกลางระหว่างรัฐกับประชาชนเพื่อให้เกิดการ
พัฒนาความเป็นพลเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม การบริหารงานในระดับตำบลยังคงเผชิญกับข้อจำกัด
หลายประการ ในบางพื้นที่พบว่ามีบุคลากรเพียงไม่กี่คน หรือแม้แต่เพียงคนเดียว
ดำรงตำแหน่งผู้นำหลายตำแหน่งพร้อมกัน ส่งผลให้เกิดการกระจุกตัวของอำนาจ
ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการบริหาร ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วม
ของประชาชน นอกจากนี้ การที่ผู้นำระดับตำบลบางตำแหน่งได้รับ
ค่าตอบแทนและงบประมาณสนับสนุน ในขณะที่บางตำแหน่งต้องใช้จิตอาสาใน
การขับเคลื่อนงานชุมชน อาจก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในการปฏิบัติงาน

การพัฒนาศักยภาพของผู้นำระดับตำบลจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการ
เสริมสร้างการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพและความเป็นพลเมืองในระบบ
ประชาธิปไตย ผู้นำระดับตำบลควรได้รับการอบรมและพัฒนาองค์ความรู้ใน
ประเด็นร่วมสมัย เช่น เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) การเปลี่ยนแปลงของ
สภาพภูมิอากาศ ปัญหามลพิษทางอากาศ (PM2.5) สังคมผู้สูงอายุ การป้องกันภัย
จากการหลอกลวงทางไซเบอร์ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ทักษะการสื่อสารและการบริหารงานที่สามารถส่งเสริมการ
มีส่วนร่วมของประชาชนก็เป็นสิ่งที่จำเป็น

ความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตยมีความสัมพันธ์โดยตรงกับ
บทบาทของผู้นำระดับตำบล ผู้นำระดับตำบลทำหน้าที่ขับเคลื่อนให้ประชาชนมี

ส่วนร่วมในการบริหารท้องถิ่นผ่านกระบวนการพัฒนาต่าง ๆ ทั้งยังเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกระจายอำนาจ ส่งเสริมสิทธิและหน้าที่ของประชาชน และปลูกฝังจิตสำนึกของพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม แม้ว่าผู้นำระดับตำบลจะเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาธิปไตยจากระดับรากหญ้า แต่ยังคงมีข้อจำกัดที่ต้องได้รับการแก้ไข เช่น ปัญหาการกระจุกตัวของอำนาจ ความไม่เท่าเทียมในการสนับสนุนทรัพยากร และการขาดการพัฒนาศักยภาพของผู้นำในบางพื้นที่ ดังนั้น แนวทางสำคัญในการเสริมสร้างระบบการปกครองระดับตำบลให้มีความเข้มแข็งและเป็นรากฐานที่มั่นคงของระบอบประชาธิปไตยไทย ได้แก่

1. การกระจายอำนาจและส่งเสริมความโปร่งใส ผ่านกลไกการตรวจสอบและการมีส่วนร่วมของประชาชน
2. การพัฒนาศักยภาพผู้นำระดับตำบล ด้วยการอบรมและเสริมสร้างทักษะในการบริหารและการพัฒนาชุมชน
3. การสนับสนุนโครงสร้างและทรัพยากรที่เหมาะสม เพื่อให้ผู้นำทุกตำแหน่งสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4. การส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารท้องถิ่น โดยให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่ และกระบวนการมีส่วนร่วมทางประชาธิปไตย

หากสามารถแก้ไขข้อจำกัดและสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาผู้นำระดับตำบลอย่างต่อเนื่อง ระบบการบริหารท้องถิ่นจะมีความเข้มแข็งมากขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาประชาธิปไตยที่มีความยั่งยืนและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- แก้ว สังข์ชู และคณะ. (2560). *คู่มือบริหารกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล*. สืบค้นเมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2568, จาก <https://web.codi.or.th/wp-content/uploads/2020/12/คู่มือบริหารกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล.pdf>
- จักรี ศรีจารุเมธีญาณ และพระณัด วุฒโน. (ม.ป.ป.). *ภาวะผู้นำกับการพัฒนาชุมชน*. สืบค้นเมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2568, จาก <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-82>
- เจตน์ ดิษฐอดม. (ม.ป.ป.). *ความสัมพันธ์ระหว่างท้องถิ่นและท้องถิ่น*. สืบค้นเมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2568, จาก <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=ความสัมพันธ์ระหว่างท้องถิ่นและท้องถิ่น>
- ณรงค์ฤทธิ์ ทายะ, จุไรรัตน์ จุลจักรวิวัฒน์, และสุพรชัย ศิริโวหาร. (2556). *ภาวะผู้นำที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารงาน: กรณีศึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน กลุ่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 9(1), 83-95.*
- ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (2555). *การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civil Education): การพัฒนาเมืองไทยโดยสร้างประชาธิปไตยที่คน*. ม.ป.ท.
- พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496. (2496, 17 กุมภาพันธ์). *ราชกิจจานุเบกษา*. 70(14), 222-257.
- พระราชบัญญัติป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน พ.ศ. 2522. (2522, 22 มีนาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. 124(52ก), 1-22.

พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457. (2457, 17 กรกฎาคม).

ราชกิจจานุเบกษา. 31, 229-274.

พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาคเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2550. (2550,

14 มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา. 125(9ก), 1-15.

พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537. (2537, 2

ธันวาคม). ราชกิจจานุเบกษา. 111(53ก), 11-35.

พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551. (2551, 8 กุมภาพันธ์). ราชกิจจา

นุเบกษา. 125(31ก), 26-38.

ระเบียบกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ว่าด้วยอาสาสมัคร

พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พ.ศ. 2564. (2564, 19

กรกฎาคม). ราชกิจจานุเบกษา. 138(161ง), 1-13.

ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการดำเนินงานศูนย์ประสานงานองค์การ

ชุมชน พ.ศ. 2551. (2551, 28 กุมภาพันธ์). ราชกิจจานุเบกษา. 125(42

ง), 6-16.

ระเบียบกระทรวงสาธารณสุข ว่าด้วยอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน พ.ศ.

2554. (2554, 20 มีนาคม). ราชกิจจานุเบกษา. 128(33ง), 1-15.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560, 6 เมษายน). ราช

กิจจานุเบกษา. 134(40ก), 1-90.

รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข. (2564). ความเป็นพลเมืองของผู้นำองค์กรภาคประชา

สังคม. วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา 5(2), 1-26.

- วรพงศ์ ผูกภู. (2562). ผู้นำในการพัฒนาชุมชน 4 ประเภท. สืบค้นเมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2568, จาก <https://www.randdcreation.com/content/3116/>
ผู้นำในการพัฒนาชุมชน-4-ประเภท.
- ศักดิ์สิทธิ์ ฆารเลิศ และอลงกต สารกาล. (2560). ว่าด้วยแนวคิดการบริหารจัดการ
ปกครองท้องถิ่นบนฐานเครือข่ายความร่วมมือ. วารสารสังคมศาสตร์ นิติ
รัฐศาสตร์, 1(2), 82-103.
- ศูนย์ช่วยเหลือสังคม. (ม.ป.ป.). การกิจ. สืบค้นเมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2568, จาก
<https://1300thailand.m-society.go.th/page/3>
- สมชาย แสงวงการ. (ม.ป.ป.). สร้างความเป็นพลเมืองไทยในระบอบประชาธิปไตย.
กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2566). ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาประชาธิปไตย.
สืบค้นเมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2568, จาก
https://www.ect.go.th/th/loei/db_118_loei_cms_30/46116.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2555). ความเป็นพลเมืองในวิถีระบอบ
ประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์ และวัลย์พร รัตนเศรษฐ. (2557). รัฐประศาสนศาสตร์
พลเมือง. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2557). แปรถิ่น เปลี่ยนฐาน: สร้างการปกครองท้องถิ่นให้
เป็นรากฐานประชาธิปไตย (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.